

Začetno opismenjevanje in posodobljeni učni načrt

Zalka Radovič,
Marja Panker
Osnovna šola Vič,
Ljubljana

Povzetek: Na prvi pogled se je zdelo, da je sedanja prenova učnih načrtov v prvem razredu prinesla le malo sprememb. Spremembe, ki so stalnica v poklicu učitelja, še ne pomenijo, da jih v praksi sprejemamo takoj. Pedagoška praksa kljub novim vsebinam ali novi tehnologiji ne sledi vedno novim strokovnim ugotovitvam. Čeprav je v posodobljenem učnem načrtu za slovenščino v prvem vzgojno-izobraževalnem obdobju le nekaj sprememb, se mora naša pedagoška praksa prav pri začetnem opismenjevanju otrok spremeniti s sistematičnimi, individualno poglobljenimi in prilagojenimi aktivnostmi za razvijanje branja in pisanja pri vseh učencih. **Ključne besede:** začetno opismenjevanje, fonološko zavedanje, individualno delo, prenovljeni učni načrt za slovenščino. **Early literacy and the revised curriculum. Abstract:** First it seemed that the curriculum revision introduced only a few changes into grade one. Changes, which accompany teachers all the time, are not implemented simultaneously. Sometimes theoretical change and new technology do not have an immediate impact in real life. Despite the fact that there are only a few changes in the first cycle Slovene language syllabus, the pedagogical practice with beginning literacy should systematically introduce individually adapted activities for developing reading and writing with all students. **Key words:** beginning literacy, phonological awareness, individual work, revised Slovene language syllabus.

Uvod

Raziskave in izkušnje iz prakse kažejo, da je uspešno začetno opismenjevanje eden izmed temeljev dobro razvite bralne pismenosti. Bližnjic pri zgodnjem opismenjevanju ni. Če želimo, da se bo otrok razvil v uspešnega bralca, ne smemo preskočiti nobene stopnje opismenjevanja. Preskok posameznih faz lahko pomeni, da bo otrok s svojim bralnim razvojem zaostajal za vrstniki. Učiteljice prvega razreda so tako postavljene pred zelo pomembno nalogo – vse učence temeljito pripraviti za uspešen začetek branja in pisanja.

Začetno opismenjevanje v posodobljenem učnem načrtu za slovenščino

Posodobljeni učni načrt za predmet slovenščina določa prilagajanje pouka slovenščine v 1. in 2.

razredu spoznavnim zmožnostim oziroma razvojni stopnji učencev. Tako mora učitelj pri svojih učencih upoštevati razlike v zmožnosti branja in pisanja oziroma v predopismenjevalnih zmožnostih. V učnem načrtu lahko preberemo, da učitelj »na začetku vzgojno-izobraževalnega obdobja in tudi sproti preverja razvitost veščin, spretnosti in zmožnosti, potrebnih za branje/pisanje, nato pa naj za vsakega učenca izdela individualni načrt razvijanja zmožnosti branja in pisanja« (2011, 9). In če se nam na prvi pogled zdi, da je prenova učnih načrtov v prvem razredu prinesla le malo sprememb, je to tista sprememba, ki globlje poseže v našo pedagoško prakso v 1. in 2. razredu. Otroci so ob vstopu v šolo različno pripravljene na začetek opismenjevanja. Med njimi obstajajo velike razlike v predznanju, jezikovnem znanju in bralnih izkušnjah. Nekateri otroci že poznajo vse črke in tudi že kaj preberejo. Drugi prepoznajo ali preberejo le kratke besede. Nekateri ne poznajo črk in ne prepoznavajo glasov. Učitelj lahko pri

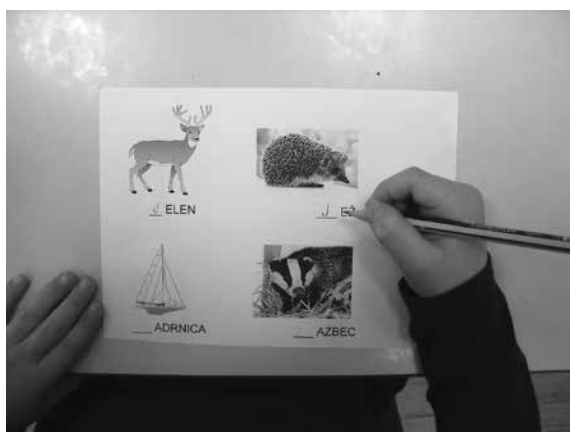

individualnih oblikah dela ugotovi otrokovo predznanje in načrtuje pouk začetnega opismenjevanja tako, da z določenimi dejavnostmi in diferenciranim delom te razlike uspešno zmanjša. Torej sta potrebni v začetnem delu opismenjevanja individualizacija in diferenciacija. Posebno pozornost je treba nameniti sistematičnemu in temeljitemu spoznavanju glasov in črk in vodeni analizi in sintezi pri učenju branja in pisanja.

Začetno opismenjevanje v luči najnovejših raziskav

Branje je ena izmed temeljnih spretnosti in glavno sredstvo za učenje. Svet Evrope si je postavil za cilj zmanjšanje števila tistih, ki dosegajo nižje ravni bralne zmožnosti. S preučitvijo uspešnih praks in dejavnosti v posameznih državah Evropske unije so se strokovnjaki osredotočili na najpomembnejše dejavnike, ki vplivajo na razvijanje bralnih zmožnosti učencev. Študija Eurydice, ki je bila končana maja 2011, lahko služi kot kažipot k dejavnostim, ki povečujejo uspeh bralnih zmožnosti. V študiji so našteje različne faze poučevanja branja, od porajajoče se pismenosti do višjih bralnih spretnosti.

Slika 1: Učenka ugotavlja začetni glas v besedi ob slikovnih predlogah.

Ugotovljeno je, da imajo na razvijanje branja v procesu začetnega opismenjevanja največji vpliv fonološko in fonemsko zavedanje ter vzpostavljanje povezave glas-črka. Glasovno zavedanje je pomemben napovednik bralnega razvoja, posebej na zgodnji stopnji, zato bi morale biti dejavnosti za razvoj glasovnega zavedanja temelj predopismen-

jevanja že pred vstopom v šolo, kar bi zmanjšalo razlike med otroki ob vstopu v 1. razred. Ključnega pomena za napredovanje učencev z nižjimi bralnimi zmožnostmi na raven, ki jo dosegajo vrstniki, je sistematično poučevanje sposobnosti pretvarjanja črk v glasove. Študija ugotavlja, da vsak učenec celotnega koncepta povezave glas-črka ne razume takoj, zato strokovnjaki predlagajo nenehno spremljanje učenčevega napredka in intenziven pouk črkovno-glasovnega ključa v skupinah.

Slika 2: Določanje začetnega in končnega glasu ob slikovnih predlogah.

Slika 3: Učenci določajo zaporedje glasov v besedah ob stavnicah.

Aktivnosti za izboljšanje bralnih zmožnosti v 1. in 2. razredu

Začetnemu in najpomembnejšemu delu opismenjevanja je treba nameniti še več pozornosti.

Izhodiščne programske aktivnosti začetnega opismenjevanja, namenjene vsem učencem 1. in 2. razreda, je treba dopolnjevati z dodatnimi vajami fonološkega in grafemskega zavedanja med poukom, pri dopolnilnem pouku ali v času podaljšanega bivanja za tiste učence, ki imajo delno razvito ali nerazvito zavedanje. Navajava primere aktivnosti, ki razvijajo fonološko in grafemsko zavedanje in med katerimi učitelj lahko izbira in jih na izvedbeni ravni prilagaja glede na oceno stanja tega zavedanja pri učencih:

- določanje zlogov v besedah, zlogovnega zaporedja, razčlenjevanje besed na zloge, posnemanje ritmičnega zlogovnega zaporedja, ritmično zlogovanje besed, ritmično poudarjanje in štetje besed v povedih.
- Glaskovanje besed, razčlenjevanje besed na glasove, določanje prvega, zadnjega, sredinskega in vseh glasov v besedah, poimenovanje in razločevanje glasov, črk, iskanje enakih črk, zlogov, besed, združevanje glasov v besede, ugotavljanje položaja glasov v besedah, iskanje določenih glasov v določenem položaju v besedah.

Slika 4: Učenci določajo s črkovno stavnico zaporedje glasov/črk v svojih imenih.

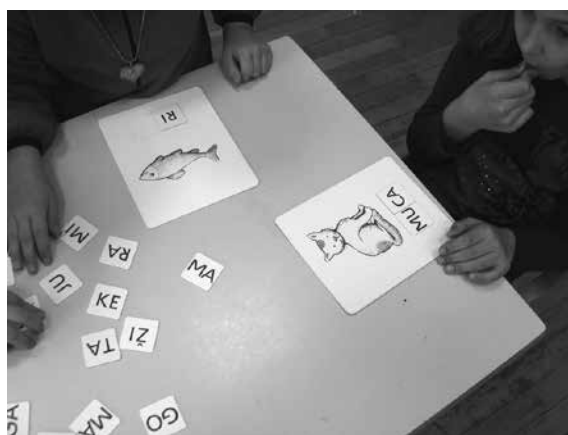

- Povezovanje glasov s črkami, povezovanje črk z besedami, ugotavljanje razlik med glasovi in enakih glasov v besedah, dodajanje in odzemanje glasov, črk in zlogov v besedah, označevanje črk, zlogov v besedah in besed v povedih, prekrivanje in odkrivanje črk v besedah in besed v povedih, iskanje rim na določeno besedo.
- Pisanje črk po poslušanju ob slikovnih predlogah, ob abecednem seznamu ali brez slikovnih

in črkovnih predlog, dopolnjevanje manjkajočih črk, zlogov, besed, branje besed, iskanje besed v besedah, besed v povedih, prepoznavanje črk in besed po opisu, sestavljanje povedi iz besed, pisanje besed, pisanje povedi, dodajanje, odzemanje in spreminjanje besed v povedih.

- Poslušanje glasov, črk, zlogov, besed, povedi, pesmic, zgodbic, ponavljanje, branje, pisanje ...

Slika 5: Določanje zlogov v besedah.

Slika 6: Učenka določa zaporedje glasov v besedah in zapiše črke.

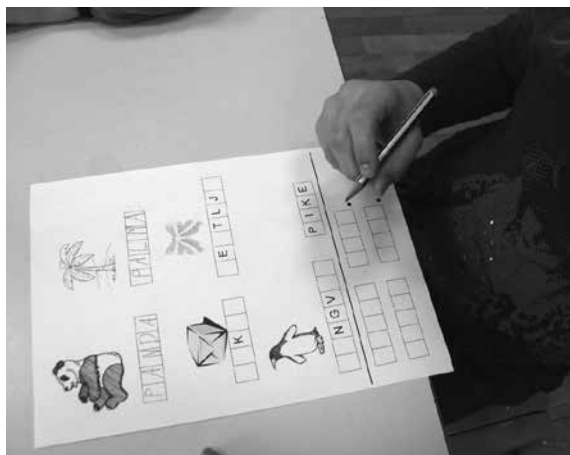

Zaključek

Naš učni načrt za slovenščino v začetnem obdobju učenja narekuje individualno, postopno in sistematično razvijanje zmožnosti branja in pisanja. Učenci naj sistematično razvijajo predopismenjevalne zmožnosti: vidno razločevanje ter slušno razločevanje in razčlenjevanje, orientacijo na telesu, v prostoru in na papirju, pravilno držo telesa in pisala ipd.

Slika 7: Ugotavljanje manjkajočega glasu in zapis črke v besedah.

Če primerjamo ugotovitve študije z našim učnim načrtom, smo na dobri poti do uspešnih bralnih zmožnosti naših učencev, le zavedati se moramo, katere dejavnosti bodo pripeljale učence do uspeha. Pravočasno pa moramo prepoznati individualne zmožnosti učencev, še posebej tistih, ki imajo nižje bralne zmožnosti. ■

Viri:

1. Študija Eurydice: Poučevanje branja v Evropi: okoliščine, politike in prakse, Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, 2011, dostopno na: <http://www.eurydice.si/images/stories/publikacije/slovenske/BralnaPismenost2011koncna.pdf> (3. 3. 2012)
2. Učni načrt. Program osnovna šola. Slovenščina. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport: Zavod RS za šolstvo, 2011; dostopno na: http://www.mizks.gov.si/fileadmin/mizks.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni_UN/UN_slovenscina_OS.pdf (3. 3. 2012)